

Vem är sekterist, fundamentalist och okanonisk?

Det är mycket enkelt och frestande att i en teologisk dispyt ta till skällsord som man vet går hem hos gemene man. Om man dessutom skall förklara för människor som är oorienterade i religiösa rörelser och samfund, så är det enkelt att få dem att känna antipati för något genom att karakterisera rörelsen eller samfundet man skall beskriva med termer som att de är sekterister, fundamentalister eller, i ortodoxa sammanhang, okanoniska. Men vad menas *egentligen* med dessa begrepp. Detta skall denna artikel försöka utreda.

Sekterist

De som brukar läsa Ortodox Tidning har under 1994 kunnat läsa två artiklar av Christer Wohlfarth, en man som tydligen är mycket intresserad av den Ortodoxa kyrkan men själv inte är ortodox, där han karakteriserar två ortodoxa församlingar som sekterister. Om vår synod skriver Wohlfarth: "Hur man än vrider och vänder på saken, uppvisar... gammalkalendaristerna många av sektens kännetecken" Samma kritik utsätts även d.Hl. Annas Ortodoxa församling i Eskilstuna (tillhörande den Serbiska kyrkan i Sverige) för.

Vad menas då med termen sekt? Termen sekt är ursprungligen latin och betyder egentligen "parti". Slår man upp ordet i en uppslagsbok så brukar man få en tämligen vid definition som sällan är speciellt användbar. Ofta kommenterar man att termen brukar undvikas i nutida religionsvetenskap pga. dess negativa klang. En mer precis och användbar definition återfinns i handböcker i religionssociologi. En slags minimidefinition presenterar av en forskare som heter Roy Wallis. Wallis beskriver vad han kallar sekt i sju punkter:

(1) En sekt är en frivillig organisation där medlemskap *förtjänas* av individen istället för att som tex. i en ortodox kyrka tilldelas honom. Som exempel på detta kan ges Scientologikyrkan där man för medlemskap inte bara kräver intresse för rörelsens lära utan också förståelse av den, genom deltagande i rörelsens utbildningsprogram. För att dock belysa hur svårt det är med definitioner (ja, kanske t.o.m. meningslöst) så kan vi reflektera över hur noggrann man var i den tidigaste fornkyrkan innan man döpte någon vuxen. Givetvis var dopet inte något som förtjänades, men man ställde krav på att den som ville bli kristen instruerades under den tid han eller hon var katekumen.

(2) Medlemskapet inom en sekt är *exklusivt*. Det är beviset på de "meriter" individen ådagalagt och det kan fråntagas den som inte följer gruppnormerna. Som exempel på detta kan ges Jehovas vittnen där rörelsen utesluter den som ifrågasätter rörelsens lära. Givetvis kan man även här invända att vanliga kristna kyrkor i så fall också har exklusiva drag, t.ex. då någon exkommuniceras, utesluts från nattvarden.

(3) Sektens medlemmar betraktar sig som en *elit* eller som "utvalda" med en särskild insikt om sanningen. Även här är definitionen svår. Givetvis ansåg sig de tolv apostlarna som utvalda, med ett speciellt uppdrag och med ett speciellt budskap. Här får man diskutera graden av elitism mellan kyrkor och sekter.

(4) Sekten är *i konflikt* med sin sociala omgivning och oftast också med staten. Som ett exempel kan ges Jehovas vittnens vägran att göra värnplik. Men givetvis kan man även här invända att den kristna kyrkan varit i konflikt med sin omgivning. Här får man också diskutera graden.

(5) Sekter tillämpar "alla troendes prästerskap". Den enskilde troende har en konkret uppgift att fylla. Inom Jehovas Vittnen är t.ex. alla medlemmar ute och knackar dörr.

(6) Sektens budskap är *etiskt och asketiskt*. Asketismen framkommer t.ex. i att man inte tillåter stimulantia, som alkohol, kaffe och thé. Ett exempel inom etikens område är att det inom Jehovas Vittnen finns mycket exakta regler för det dagliga livet. Men å andra sidan är det ändå svårt att bestämma hur graden av deras budskap skiljer sig från Jesu budskap eller de förmaningar som återfinns i d.Hl. Pauli brev.

(7) En sekt är, till sist, *totalitär*. En sekt kräver totalt engagemang av individen och försöker styra hela hans eller hennes liv. Ledningen skall vara toppstyrd. Även här möter vi givetvis på problem i definitionen. Tänk på den svenska psalmen "Ljumma lata sökare, finna ej sin Frälsare" och hur en hierarkisk kyrka fungerar (det bästa exemplet är väl den romersk-katolska kyrkan med påven i spetsen).

Blev vi nu något klokare om vad en sekt är? Ja, kanske inte. Dessutom tror jag inte det det finns någon religiös rörelse som skulle gå med på att kallas sekt och heller inte skulle acceptera att de har de kännetecknen som här har listats. Kanske är vår förkärlek till att karakterisera andra religiösa rörelser som sekter ett tecken på vår ovilja att acceptera minoriteter oavsett vilken bakgrund de har?

När det gäller Christer Wohlfarts användande av termen sekt, så grundar sig den i hans okunskap av traditionell ortodoxi. Eftersom han inte mött någon annan ortodoxi än den som representeras av majoriteten ortodoxer i Sverige, så benämner han dem som är främmande för honom sekterister. F. Ignatius Ek, kyrkoherde för d.Hl. Annas ortodoxa församling, har säkert fått stämpeln sekterist därför att han, tillika med traditionell ortodox tro, ställer sig tveksam till den Ortodoxa kyrkans inblandning i den ekumeniska rörelsen. Och säkerligen är det pga. liknande ställningstaganden som Christer Wohlfart använder termen sekt om oss. Man skulle här önska att Christer Wohlfart i stället för att använda billiga epitet som "sekterister" om sina meningsmotståndare kunde diskutera sakfrågor. Då skulle vi också kunna föra en konstruktiv debatt om vad sann ortodoxi är. Vi skulle då kunna visa på våra heliga Fäders tro och nykalendarikerna skulle få försvara sina innovationer.

Då vi nu konstaterat det svåra med att definiera vad som menas med sekt måste vi ändå visa på att det finns religiösa rörelser som man, även om man nu kanske skall undvika nedlåtande termer som termen sekt, kan definiera som farliga och destruktiva "sekter". Jag tänker härvid på rörelser som The People's Temple vars ledare Jim Jones gav sina medlemmar en befallning om att dricka en okänd vätska och spruta in litet av det i munnen på sina barn och på så sätt tog död på 653 vuxna och 260 barn i Jonetowns djungelläger i Guyana i Sydamerika 1978, eller händelserna i Waco, Texas, och nu senast Luc Jourets Soltempelordern, som också slutade med ond bråd död.

Det är klart att händelser med "sekt" som dessa ger dem vatten på sin kvarn som av princip anser att religiösa smågrupper är farliga. Det är tyvärr så att det finns en stark misstänksamhet i vårt land gentemot religiösa minoriteter. Medlemmar betraktas ofta som "sektens" fångar och i stort behov av att bli befriade. En sådan uppfattning drivs särskilt av organisationen FRI (Föreningen Rädda Individen) som är inspirerad av den amerikanska antikulturrelsen och ibland har tillämpat kontroversiella avprogrameringsmetoder. Den svenska uppfattningen om minoriteter är väl dock bara att beklaga. För oss som företräder en traditionell ortodoxi kan denna attityd ibland vara jobbig. Tyvärr vet svensken ytterst lite om den Ortodoxa kyrkan och dess seder och traditioner. En ortodox präst, munk eller nunna väcker för det mesta stor uppmärksamhet och tankarna går till islamsk fundamentalism istället för kristendom och vi har tom varit med om att FRI velat kidnappa en av våra nunnor från sitt kloster!

Fundamentalist

För någon månad sedan fick jag ett brev från en ortodox prelat i Sverige som menade på att vår metropolit Kyprianos är en fundamentalist. Ordet har blivit tämligen vanligt i nutida religiös och politisk debatt och används inte sällan som ett slagträ mot olikänkande. Ordet ger associationer till fanatism och terrorism, men dess precisa innebörd är för det mesta oklar. Tack vare detta ord kan man idag samla allt möjligt man ogillar i en och samma påse. I massmedia kan man under denna beteckning på en och samma gång finna muslimer som hotar författarinnan Taslima Nasrin, personer som ogillar moskébyggen i Sverige och motståndare till kvinnliga präster i Svenska Kyrkan.

Det är lätt för en dogmhistoriker och kyrkohistoriker att konstatera att det vi idag möter på livsåskådningarnas område är något nytt. Både inom och utom samfunden möter vi idag en dogmatisk relativism som kategoriskt fördömer alla precisa religiösa eller dogmatiska ställningstaganden. Det enda vissa är att det inte finns någon visshet. Religiösa tankar och föreställningar kan visserligen accepteras men endast som den enskildes tolkning av sin livssituation. Den som kommer med anspråk på mera allmängiltiga religiösa eller moraliska påståenden kan lätt avfärdas som fundamentalist eller sektarist (som vi tidigare diskuterat). Detta fenomen är också högst påtagligt inom den Ortodoxa kyrkan. Allt fler ortodoxa anser sig ha rätt att förklara traditioner som Kyrkan fört vidare genom seklen som omoderna, frånstötande och oviktiga. Vi som försöker hålla på traditionen blir då sektarister och fundamentalister.

Jag menar att ordet "fundamentalist" idag håller på att förlora sin användbarhet. Det håller på att bli ett invektiv som man endast har som slagträ mot all slags "icke-relativism". Jag menar att det faktiskt finns företeelser som man med någon rimlighet kanske kan beteckna som fundamentalistiska, även om man precis som med termen "sekt" bör vara försiktig eller kanske aldrig använda den.

Den första företeelsen är den extrema bibelfundamentalismen, som man kan återfinna bland de protestantiska samfunden. Det är ur detta sammanhang som termen "fundamentalism" härstammar. Namnet härstammar ursprungligen från skriftsamlingen "The Fundamentals" som utgavs i Amerika 1910-15. Begreppet blev internationellt känt i samband med den s.k. "ap-processen" i Dayton, Tennessee, år 1925, då konservativa protestanter ville förbjuda skolundervisning om utvecklingsläran som stridande mot bibelns skapelseberättelse.

Enligt James Barrs definition är det tre ting som framför allt utmärker bibelfundamentalisterna: de räknar med bibelns ofelbarhet i alla hänseenden, de är fientliga mot all modern bibelvetenskap och de är övertygade om att de som har en annan mening inte är "riktiga kristna". Fundamentalisterna ser bibeln i huvudsak som en förmedlare av sakinformation om läror eller historiska händelser, medan intresset för den teologiska innebörden är långt mindre. Denna bibelfixering blandas sedan upp med det starkt känslomässiga drag som hör till väckelserörelsernas fromhetsliv. I Sverige finner vi fundamentalistiska drag, enligt denna definition, hos församlingar av typen Livets Ord i Uppsala och i vissa delar av Pingstkyrkan.

Den andra företeelsen, som jag menar möjligtvis skulle kunna betecknas som fundamentalistisk, är den extrema traditionalismen. Här handlar det inte om bibeln utan om absolut trohet mot övertagna regelsystem och om ett speciellt livsmönster som markerar den egna gruppens profilering gentemot den sekulariserade omvärlden. Den extrema traditionalismen kan sedan ta sig i uttryck på två sätt, ett introvert och ett revolutionärt sätt. De introverta extremtraditionalisterna är nostalgiskt tillbakablickande och nöjda om de ostört får utöva sin religion på fädernas vis. De söker sig till varandra och bor på så sätt ofta på samma ställe. Som exempel på denna grupp kan man ta amishfolket i USA eller de ortodoxa judarna. På ortodox håll kan man nämna att de ryska gammaltroende uppvisar en del sådana drag. Den revolutionära extremtraditionalismen menar vanligen att den egna uppfattningen är den bästa för hela samhället och att samhället bör förändras efter deras religiösa normer. Det bästa exemplet på en sådan uppfattning är väl hos de muslimer som vill att hela samhället, vare sig de enskilda samhällsmedborgarna vill eller ej, skall underordna sig den islamiska rätten, *sharia*.

I en artikel i Svenska Dagbladet den 7/9-94 skriver Göran Bergstrand, från S:t Lukas stiftelsen, att "fundamentalisten är som ett barn". Han menar att fundamentalismen hänger samman med en känslomässig omognad och att fundamentalister har en tendens att se allt i svart och vitt. Jag är övertygad om att Göran Bergstrand och den amerikanske religionspsykologen John Fowler, som han bygger på, är inne på ett farligt spår. En människa och hennes åsikter är inte så enkla att man kan förklara dem psykologiskt. Samma erfarenhet har också James Barr gjort. I sin första upplaga av "Fundamentalism" (1977) försöker han sig på psykologiska förklaringar på företeelsen, men avstår ifrån det i senare upplagor. Han hade helt enkelt märkt att många bibelfundamentalister han mött inte svarade mot hans beskrivning, utan tvärtom var harmoniska och öppna. På samma sätt som man alltså bör vara försiktig med att tillämpa psykologiska förklaringsmodeller på vem som blir fundamentalist tror jag även att man skall undvika att leta psykologiska förklaringar på vem som går med i en "sekt". Människan är helt enkelt mer komplex än vad som går att förklara med en psykologisk infallsvinkel.

Jag har hittills försökt visa att det inte heller när det gäller fundamentalism är så lätt med att visa på en enkel och fungerande definition. Dessutom lär vi nog få dras med att massmedia kommer att använda en definition som utpekar varje profilerad övertygelse som fundamentalistisk och att kristna uttryck för tron som för några årtionden sedan sågs som helt naturliga nu räknas som fundamentalistiska villfarelser, som tex. tron på jungfrufödelsen och Jesu uppståndelse. Något annat som vi också kommer att få dras med är att den traditionella ortodoxa institutionen med andliga fäder och visandet av lydnad, numera är främmande, och därmed fundamentalistiskt, för

både gemene man och ortodoxa som lever i väst. Att tala om att leva i lydriad gjorde att en ortodox prelat, tillhörande en annan jurisdiktion, började tala med mig om Jim Jones och tragedin i Guyana (som nämnts ovan). Talet om lydriad mot vår heliga tradition och att vi som ortodoxa hade en profilerad övertygelse om att våra heliga fäders tro skulle vara relevant idag fick honom att ta till det meningslösa invektivet -fundamentalister!

Okanonisk

Inom den Ortodoxa kyrkan förekommer ofta skällsordet "okanonisk" i tvistemål mellan olika grupper ortodoxa. Vi tillhör en grupp som, eftersom vi brutit kontakten med vår moderkyrka i Grekland, ofta blir anklagade för att vara okanoniska. Detta påstående har tyvärr fått stor spridning i böcker, tidningar och till och med i statliga myndigheters publikationer, utan att vi fått möjlighet att yttra oss. Som ortodoxa i minoritet är vi i klorna på majoriteten som med alla medel vill förstöra vårt vittnesbörd i Sverige. Men vad menas då med termen kanonisk och vem är okanonisk?

Kanoniskt är helt enkelt det som är i överensstämmelse med Kyrkans kanones. Det svåra med denna definition är emellertid vad som menas med "i överensstämmelse" och hur den uppnås. Kring detta finns det många idéer. Det vanligaste sättet att lösa frågan är att uppställa följande regel: för att vara kanonisk måste man vara under någon patriark eller under någon erkänd autokefal kyrka från den gamla världen. Med en sådan definition reduceras dock begreppet kanonicitet till subordination, vilket alltså skulle konstituera den grundläggande principen i en kyrkoorganisation. Ett sådant sätt att argumentera återfinns tex. i den romersk-katolske diakonen Gösta Hallonstens bok "Östkyrkor i Sverige". Där definierar han kanonicitet med orden: "kyrkorättsligt erkänd och giltig" och kallar alla som inte "står i gemenskap med den ekumeniske patriarken av Konstantinopel" för icke-kanoniska. Varför Gösta Hallonsten här väljer ordet "icke-kanonisk" istället för "okanonisk", som används på annat ställe i boken, är för mig obegripligt. Vilket fall som helst, så är ett sådant argumentationssätt, där den högsta kyrkliga makten (patriarken synoden etc.) i sig själv och av sig själv skulle vara kanonicitetens *källa*, i högsta grad vanligt. Denna form av "kanonisk subordinationism" är en god indikation på hur förvästligad och förvriden den nutida ortodoxa teologin blivit.

I genuin ortodox tradition så är det istället den kyrkliga makten självt som står *under* kanones och dess beslut är giltiga och kan erkännas så länge som de är i överensstämmelse med kanon. Det vill säga, det är inte en patriarks eller synods beslut som skapar och garanterar kanonicitet, utan tvärtom, det är beslutets kanonicitet som ger det sann auktoritet och kraft. Sanning och inte makt, är kriteriet, och kanones, precis som Kyrkans dogmer, uttrycker Kyrkans *sanning*. Ingen makt eller auktoritet kan förvandla heresi till ortodoxi eller göra något som inte överensstämmer med kanones och Kyrkans samlade vittnesbörd genom tiderna kanoniskt. Parad exemplet hämtar vi från d.Hl. Maximos Bekännaren: När det berättades för honom om att alla patriarker tillsammans med patriarken av Konstantinopel hade kommit överens om att förklara monothelitismen som ortodox tro så vägrade han konsekvent att erkänna deras beslut som ett sanningens kriterium och tiden visade också att d.Hl. Maximos hade rätt. Kyrkan kanoniserade d.Hl. Maximos och fördömde patriarkerna. På samma sätt, om alla patriarker skulle samlas imorgon i Konstantinopel och förklara oss gammalkalendariker som okanoniska och heretiker, är det ett beslut av noll och intet värde. Ty hierarkins uppgift och syfte är att vårda traditionen i dess fullhet, och om och när

den sanktionerar eller tom. tolererar någonting som är i motsats till Kyrkans sanning, ställer den sig under kanones dom. Fader G. Florovsky uttrycker de troendes ansvar vid en sådan situation så här: "Lydnadens plikt upphör när en biskop avviker från den allmänliga normen och folket har då rätt att anklaga honom och till och med avsätta honom".

Frågan om vad som är kanoniskt eller okanoniskt är alltså inte så enkel som vissa ortodoxa vill göra den. Att referera till vem som är respektive inte är i kommunion med patriarken av Konstantinopel är alltså irrelevant. Frågan är vem som rättar sitt kyrkoliv efter kanones och bevarar och för vidare Kyrkans tradition. Kanonisk är den Kyrka som har Apostolisk succession, följer kanones och lever enligt dess andliga riktlinjer. Till exempel är Apostolisk succession ur en historisk mekanisk synvinkel inget, om inte Kyrkan producerar helgon och en atmosfär i överensstämmelse den Ortodoxa kyrkans anda. Ty autenticitet är för ortodoxin inte ytterst en kanonisk fråga utan en andlig. "Av deras frukt skolen I känna dem" (Matt. 7:16).

En abbot i vår synod frågade en gång munkprästen Maximos, som varit på Athos i mer än 50 år och nu är superior vid d.Hl. Basilios sketion där, om vad han ansåg att vi skulle säga till dem som säger att gammalkalendariker är okanoniska. Han svarade med stor förvåning: "Säga! Det är inte vår sak att rättfärdiga oss själva, utan det är upp till dem som anklagar oss att rättfärdiga sina innovationer".

Med dessa ord vill vi tydligt betona att vi anser nykalendarikernas innovationer som okanoniska och anser vår opposition mot dessa innovationer som kanonisk. I korthet är det alltså vi som representerar den autokefala Grekiska kyrkans kanoniska vittnesbörd, både i hemlandet och diaspora. Med detta menar vi inte att moderkyrkan för tillfället är utan nåd och fullständigt oortodox, som de extrema gammalkalendarikerna (de under ärkebiskop Auxentios, ärkebiskop Chrysostomos II och ärkebiskop Andreas, de s.k. "matteaviterna"), utan att hon är sjuklig. Från hennes sjukdom, såsom de heliga kanones föreskriver, har vi avskärmat oss i "lagligt motstånd", som d.Hl. Theodoros av Studion kallar det.

Avslutningsvis vill jag kommentera en frågeställning jag mött hos en annan ortodox prelat i Sverige och det är frågan om kanonicitet, separation och Kyrkans katolicitet.

När en biskop separerar från sin moderkyrka så suspenderas, exkommuniceras eller avsätts han normalt av den auktoritet som han gör motstånd mot. Kyrkan anser vidare att gudstjänster och ceremonier som förrättas av honom inte är giltiga. Detta sakförhållande måste dock sättas i rätt perspektiv. Att göra motstånd mot sin moderkyrka är en allvarlig sak. Man måste med stor noggrannhet väga in orsakerna för en sådan separation, ärligheten och anledningen till ett sådant motstånd. Givetvis är ett fördömande av en moderkyrka korrekt om en biskop lär heresi, men det kan också vara tvärt om -att det är den avsatta biskopen som är ortodox och de som avsätter honom inte. Vilket fall som helst, så är det *anledningen* till motståndet som avgör dess kanonicitet. Exempel på en biskop som avsattes men vars motstånd var kanoniskt är d.Hl. Johannes Chrysostomos.

Under vårt århundrade har flera separationer från moderkyrkor skett och anledningarna måste diskuteras. Vårt eget största problem är de som avskiljt sig från sin moderkyrka och som skapat en slags sekteristisk mentalitet: "Vi är de enda sanna ortodoxa." "Vår kyrka (kloster eller

församling) är nu centrum för all ortodox andlighet." "Endast hos oss finns nåden bevarad." Några har även anklagat vår synod för dessa, i sanning, sekteristiska idéer. Detta vill vi å det bestämdaste förneka. När vi talar om "sanna ortodoxa" så menar vi likt fäderna att det finns "friska" och "sjuka" ortodoxa. Vi har brutit kommunionen med de "sjuka" ortodoxa, såsom kanones bjuder, i väntan på att en allmän synod skall klargöra tvistefrågan. Sekteristiska hävdanden av kyrkligt och andligt primat bryter mot ortodoxins katolicitet.

Hur skall man då hantera situationer där avsatta biskopar, kanoniskt vigda och i apostolosk succession, upprättar egna jurisdiktioner. Den första frågan man måste ställa sig är anledningen till schismen med moderkyrkan. Vad man sedan bör vara försiktig med att påstå är att biskopen och hans jurisdiktion med säkerhet är utan nåd. Det är inte vi människor som tar ifrån nåden, utan Gud. Ändå kan inte Kyrkan erkänna vad gruppen gör, eftersom ett skiljande från Kyrkan också innebär ett skiljande från den gudomliga nåden. Givetvis skall de troende bryta med en sådan grupp. Tyvärr så skapar dessa personer, som brutit med sin moderkyrka av okanoniska anledningar, stor förvirring bland de troende. Ofta ser vi att dessa personer använder sig av apostolisk succession, på det sett vi tidigare visat på, för att legitimera sin säexistens. Vi har tyvärr inte varit förskonade från dessa företeelser i Sverige.

Sammanfattning

Jag har i denna artikel försökt visa att skällsord i en teologisk dispyt som sekterist, fundamentalist och okanonisk är fullständigt meningslösa om man inte preciserar vad man menar för kritik med dessa begrepp. Tyvärr är det väl ofta så att man tar till ord som dessa när man inte närmare vill diskutera "pudeln kärna". Oftast är det väl enklast med ord som man vet går hem hos gemene man istället för att precisera vad man ogillar. Till dem som kallar oss gammalkalendariker med epitet som dessa vill vi därför ställa följande fråga: Vad är egentligen er kritik? Vad har vi gjort för fel för att vara förtjänta av att kallas vid dessa namn? Lär vi något annat än vad våra heliga fäder gjorde? Och om så skulle vara fallet är vi öppna för debatt och skulle gladeligen vilja korrigera vår tro. Om inte, sluta i så fall upp med ert smutskastande. Kom ihåg att det är den Ortodoxa kyrkans heliga tro och Kyrkans Herre ni smutskastar.

Fader Anders Åkerström

---

1) *Ortodox Tidning* nr. 265 / 1994 s.156.

2) *Ortodox Tidning* nr. 271 / 1994 s.365.

3) Wallis R., *The Sectarianism of Scientology, A Sociological Yearbook of Religion in Britain*, Vol 6.

4) Barr J., *Fundamentalism*, London 1981.

5) Hallonsten G., *Östkyrkor i Sverige*, Skellefteå 1992, s.26.

6) *Ibid*, s.12.

7) Ibid, s. 30, där G. Hallonsten kommenterar att prästvigningar i den Makedoniska kyrkan skulle vara okanoniska - vad han nu menar med det?

8) En heretisk teologisk riktning i förnkyrkan som framträdde efter år 451 och som menade att Jesus trots sina två naturer endast hade en vilja. Läran fördömdes vid det 6:e ekumeniska konciliet i Konstantinopel 681.

9) Florovsky G., *The Church of God*, London 1934, s. 72.